

Наталія ЛІСОВСЬКА

РОЗВИТОК РИНКУ ЛІЗИНГОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У світовій економіці лізинг займає друге місце за обсягами інвестицій після банківського кредитування. Це один із прогресивних методів матеріально-технічного забезпечення виробництва. Лізинг уможлиблює використання новітньої техніки й передових технологій, оновлення, модернізацію обладнання для підвищення власної ефективності та конкурентоспроможності. Він є дієвим способом реалізації продукції підприємств-виробників активів, які можуть передаватися в лізинг. Його чисельні переваги, на відміну від традиційного банківського фінансування, спрямовані на вирішення проблем нестачі капіталу та проблем ліквідності, з якими часто стикаються й українські підприємства.

Через відмінності економічних і податкових систем, законодавчих баз різних країн, а також через особливість цього виду фінансових послуг на сьогодні не існує єдиного визначення поняття "лізинг". Щодо змісту лізингу виділяють такі формулювання: вид інвестиційної діяльності, спосіб кредитування, довгострокова оренда, відносини найму, спосіб купівлі-продажу засобів виробництва чи права користування

майном, управління майном за дорученням довірителя [1, с. 107]. З огляду на викладене можна сказати, що лізинг – це сукупність економічних і правових відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією договору, включаючи придбання предмета лізингу. Лізинг поєднує ознаки трьох видів діяльності: кредитної, інвестиційної та орендної, що є особливістю його економічного змісту. Розвиток ринку лізингових послуг в Україні суттєво гальмується неадекватним державним регулюванням, а саме недосконалим оподаткуванням і несприятливим законодавством.

Питання лізингу висвітлювали у своїх працях науковці С. Брус, С. Кисіль, Н. Рязанова, Р. Капріоні, Д. Василенко, Г. Холодний, Я. Онищук, Л. Прилуцький, В. Горемикін, Є. Кабатова, В. Газман [1–8]. Однак попри їхні вагомні здобутки та ґрунтовні праці, не визначено саме поняття і деякі питання ринку лізингових послуг.

Ринок лізингових послуг – це сукупність суб'єктів лізингу та система економічних відносин між ними у сфері здійснення лізинговими компаніями господарської діяльності з реалізації лізингових послуг. Він є складовою ринку фінансових послуг і важливе значення тут має державне регулювання, яке передбачає обов'язкове страхування та контроль за забезпеченням фінансової стійкості лізингових компаній.

Датою народження лізингу вважають 1954 р., коли звичайна оренда отримала можливість використання прискореної амортизації предмета оренди [9], хоча згадки про лізинг датуються 4000 р. до н. е. Перше юридичне визначення лізингу з'явилося в 1284 р. у Великій Британії (зазначалося в Кодексі Уельса). У V–XV ст. предметом лізингу могли виступати коні, зброя, сільськогосподарська техніка. У 1930-х рр. спостерігався відчутний застій ринку лізингу, а нова хвиля розвитку розпочалася на початку Другої світової війни [10].

Перша в світі лізингова компанія – "Бірінгем Вагон компанії" – була зареєстрована у Великій Британії 20 березня 1855 р. Вона надавала у лізинг залізничні вагони для перевезень вугілля та інші мінеральні ресурси, а згодом – машини та обладнання.

Перше акціонерне товариство, створене у 1952 р. у Сан-Франциско (США) Генрі Шонфельдом лише для однієї лізингової угоди, незабаром трансформувалося в спеціалізовану лізингову компанію "Юнайтед лізинг корпорейшн". У Німеччині лізингова компанія "Дойче лізинг ГмбХ", заснована у 1962 р. в Дюссельдорфі, після злиття з іншими компаніями перетворилася на "Дойче лізинг АГ", "Дойче Анлаген-лізинг ГмбХ" і "Мітфінанц ГмбХ" у Франкфурті-на-Майні. Перша французька лізингова компанія "Сєпа-Фіт" розпочала свою діяльність у 1957-му, а з 1962 р. її перейменовано у "Локафранс" [11].

Історія розвитку ринку лізингу в Європі демонструє, що прискорена амортизація з метою оподаткування – одна з головних ознак, яка відрізняє звичайну оренду від лізингу. Часто, згідно з орендою, є

зобов'язання чи право орендатора придбавати предмет оренди у власність до закінчення строку договору. З одного боку, прискорена амортизація давала можливість оптимізувати оподаткування в орендодавців протягом дії договору, а з іншого – по його закінченні не виникало додаткового оподаткування при передачі майна у власність орендатора, оскільки обладнання було фактично повністю амортизовано. Саме інститут прискореної амортизації, закладений в основу створення лізингу як такого, зробив його конкурентоспроможним порівняно зі звичайною орендою чи кредитом [9].

В Україні фінансова оренда з'явилася на початку 1990-х. Однак досить багато інвесторів вже оцінили переваги лізингу. Адже держава отримує підвищення інвестиційної активності, мобілізацію фінансових коштів під інвестиційні проекти, гарантоване використання цільових фінансових коштів для переоснащення виробництва, а через механізми стимулювання лізингу суттєво зменшує бюджетні витрати на фінансові інвестиції, сприяє зростанню виробничого й експортного потенціалу країни, розвитку малого та середнього бізнесу [2, с. 79].

На сучасному етапі банківські та фінансові групи активно відкривають в Україні власні лізингові компанії. Хоча лізинг є самостійною фінансовою послугою, в багатьох випадках він може замінити купівлю товарів у кредит. Це відбувається тоді, коли банк не хоче виступати кредитором надто специфічного товару-застави, який при потребі дуже важко реалізувати. Найчастіше послугами лізингу користуються транспортні підприємства, сільгоспвиробники, будівельні компанії, машинобудівельники та типографії.

Рівень розвитку ринку лізингових послуг в Україні визначають чинники: нормативно-правове регулювання; державна підтримка; макроекономічні умови; стан інвестиційного ринку; можливості бухгалтерського обліку; система оподаткування.

Вітчизняне державне регулювання ринку лізингу здійснюється за допомогою нормативно-правових актів: *Цивільного кодексу* (визначає загальні правові ознаки лізингових операцій та положення, пов'язані з договором і предметом договору); *Господарського кодексу* (визначає загальні правові ознаки лізингових операцій та особливості регулювання лізингової діяльності); *Законів України: "Про фінансовий лізинг"* (визначає правові й економічні засади), *"Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг"* (визначає лізинг у списку фінансових послуг і відповідний уповноважений орган, який здійснює регулювання), *"Про оподаткування прибутку підприємств"* (визначає правила оподаткування лізингової діяльності), *"Про податок на додану вартість"* (визначає правила та особливості оподаткування лізингової діяльності), *"Про банки і банківську діяльність"* (визначає лізинг у переліку банківських операцій); *Нормативних документів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.*

Оцінка обсягу ринку лізингу базується на трьох основних показниках: загальна вартість активів, що були надані в лізинг протягом року; загальна вартість лізингових угод, укладених протягом року; обсяг портфеля лізингових угод станом на певну дату (як правило, на кінець року) [12].

Беззаперечним лідером світового рингу лізингу залишаються США, які у 1960-ті рр. займали понад його половини. У 1986 р. ними поставлено в лізинг обладнання на 85 млрд доларів США (майже 50 % світового обороту). У 1998 р. вартість лізингових операцій в Америці становила 183.4 млрд доларів США (понад 90 % північноамериканського та 42.8 % обсягу світового ринку). У 2003 р. обсяг ринку лізингу США зріс до 208, а в 2005 р. досяг 248 млрд доларів США. Без лізингу економіка США щороку втрачала б майже 290 млрд дол. США (лізинг, виробництво продукції та суміжні галузі), від 3-х до 6-ти млн робочих місць (кожні 70 тис. доларів США лізингових операцій створюють 1 робоче місце) [11].

Серед країн Західної Європи найбільшу питому вагу в національних інвестиціях становлять лізингові операції в Ірландії та Великій Британії – 46 і 35.8 % відповідно. Східноєвропейський ринок лізингу в цілому значно відстає, але виняток є Чехія [1]. Основними лідерами ринку лізингових послуг в Європі виступають, млн євро: Велика Британія – майже 53 651, Німеччина – понад 44 410, Італія – 38 040 і Франція – 26 915. Загалом європейський ринок лізингових послуг налічує понад 1300 лізингових компаній [11].

У структурі світового ринку лізингу частка України є незначною – в 2006 р. становила лише 0.055 %. Фахівці Світового банку, враховуючи знос основних засобів вітчизняних підприємств і потребу їх заміни, визначили потенційний попит на ринку лізингових послуг 12–50 млрд дол. США, що в 100 разів перевищувало досягнутий рівень, а за оцінками вітчизняних експертів, майже 50 % основних засобів потребують оновлення. За державними статистичними даними, необхідний обсяг інвестицій в основні засоби оцінюється в 455 млрд грн [9; 13].

Обсяги фінансових активів, що є предметом лізингу, і наданих послуг з фінансового лізингу за 2007–2009 рр. в Україні скорочувалися (*табл. 1*). Темпи приросту вартості активів, переданих у лізинг, за 9 міс. 2008 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року становили 23.1 %, а через рік стали втричі нижчими. Тенденція до скорочення обсягів наданих послуг з фінансового лізингу пов'язана з подорожчанням фінансових ресурсів, які надаються банками юридичним особам – суб'єктам господарювання, що за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але мають визначене законом право надавати фінансові послуги.

Таблиця 1

Динаміка обсягів лізингових послуг та вартості активів в Україні [13]

Показник	Обсяг лізингу за 9 міс.			Темп приросту за 9 міс., %	
	2007	2008	2009	2008/2007	2009/2008
Обсяг лізингових послуг, млн грн	8.6	10.1	2.5	17.4	-75.2
Вартість активів, що є предметом лізингу, млн грн	8829.1	6793.6	1786.3	-23.1	-73.7

Станом на 01.01.2009 р. кількість лізингових компаній в Україні становила 25, а юридичних осіб, що згідно законодавства мають право займатися лізинговою діяльністю, – 132, з яких 50 % працюють з великими підприємствами. На 30.09.2009 р. до Переліку фінансових установ унесено інформацію про 215 юридичних осіб-лізингодавців і про 34 фінансові компанії, що надають послуги фінансового лізингу.

Протягом 9 міс. 2009 р. укладено 2432 договори фінансового лізингу на суму 2112.7 млн грн порівняно з відповідним періодом 2008 р. – 8429 договори на суму 7957.9 млн грн [13].

Структура ринку лізингу за галузями суттєво не змінюється. За результатами звітності 9 міс. 2009 р., найбільшими споживачами лізингових послуг є транспортна галузь, сільське господарство, будівництво, сфера послуг (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл вартості чинних договорів фінансового лізингу за галузями [13]

Галузь	Станом на 30.09.2008 р.		Станом на 30.09.2009 р.	
	вартість договорів, млн грн	частка на ринку, %	вартість договорів, млн грн	частка на ринку, %
Будівництво	3635.6	12.3	3665.7	12.5
Добувна промисловість	303.6	1	604.0	2.1
Легка промисловість	107.9	0.4	146.1	0.5
Машинобудування	23.8	0.1	60.2	0.2
Металургія	157.5	0.5	127.2	0.4
Сільське господарство	2281.5	7.7	3835.0	13.1
Сфера послуг	2215.6	7.5	1763.5	6
Транспорт	13 614.9	46.1	16 323.9	55.8
Харчова промисловість	458.1	1.6	528.5	1.8
Хімічна промисловість	116.9	0.4	163.4	0.6
Інше	6622.3	22.4	2063.2	7.1

Останнім часом спостерігається тенденція до зростання частки довгострокових договорів лізингу: вартість договорів з терміном дії від 5 до 10 років зросла на 14.8 %, а понад 10 років – на 9.5 %. У той же час вартість короткострокових договорів зменшилася: терміном дії до 2 років на 44.9 %, від 2 до 5 років – на 6.9 %. Основними об'єктами фінансового лізингу за договорами, чинними на кінець III кварталу 2009 р., є транспортні засоби, техніка, машини та устаткування для сільського господарства.

При зменшенні обсягів джерел фінансування лізингу за 9 міс. 2009 р. значно знизилася частка позикових коштів, на 59.2 % зменшився обсяг власних коштів, при зростанні їх на 28 п. п. від загального обсягу фінансування лізингових операцій (табл. 3).

Таблиця 3

Джерела фінансування лізингових операцій, млн грн [13]

Джерела фінансування	9 міс. 2008 р.				9 міс. 2009 р.			
	юридичні особи	частка, %	фінансові компанії	частка, %	юридичні особи	частка, %	фінансові компанії	частка, %
Власні кошти	1314.1	21.0	0.3	3.0	534.6	38.2	0.06	13.8
Позикові кошти, у т. ч. банківські кредити	4957.7	79.0	9.7	97.0	864.9	61.8	0.4	86.2
Залучені кошти	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.01	0.0	0.0
Усього	6271.8	100.0	10.0	100.0	1399.6	100.0	0.5	100.0

За дослідженнями експертів проекту Міжнародної фінансової корпорації "Розвиток лізингу в Україні" складено рейтинги 28 лізингових компаній відповідно до обсягу портфеля лізингових угод станом на 01.01.2008 р. і до загальної вартості активів, угоди яких укладено протягом 2007 р. Підтримуючи традицію, Українське об'єднання лізингодавців надало аналогічний рейтинг за наступний період.

Найбільший портфель лізингових угод мала ПП "ВТБ Лізинг Україна" (на 01.01.2008 р. 6869.10 млн грн і 5746.98 млн грн на 01.01.2009 р.). При цьому вартість активів, до яких укладено лізингові угоди нею протягом 2007 р., становила 4833.60, а протягом 2008 р. – 2414.47 млн грн. Домінуючу частину лізингового портфеля цієї компанії займав залізничний транспорт, тому експерти проекту Міжнародної фінансової корпорації не включали її до загального рейтингу [9; 14].

У табл. 4 представлені лідери лізингових компаній за обсягом портфеля лізингових угод станом на 01.01.2008 р.

На ринку лізингових послуг є певні труднощі, оскільки переважна кількість національних лізингових компаній залежить від кредитних коштів банків, бо за рахунок власних коштів лізингодавці здат-

ні покривати лише 10–15 % своїх витрат. Компанії, які належать міжнародним фінансовим групам, можуть розраховувати на фінансову підтримку материнських структур. Найвпевненіше тримаються на ринку банківські установи, які завдяки лізинговим операціям не лише розширили перелік послуг, а й швидше та вигідніше здатні вирішувати проблему мобілізації коштів для закупівлі майна, яке передаватися в лізинг.

Таблиця 4

**Лізингові компанії-лідери за результатами
2007–2008 рр., млн грн [9; 14]**

Лізингова компанія	Обсяг портфеля лізингових угод на		Вартість активів, що є предметом лізингу за	
	01.01.08 р.	01.01.09 р.	2007 р.	2008 р.
ТОВ "Райффайзен Лізинг Аваль"	929.10	1879.99	847.90	1039.51
ТОВ "Євро Лізинг"	621.70	582.53	379.20	311.92
ТОВ "УніКредіт Лізинг"	473.60	1646.10	475.40	1276.60
ТОВ "Ласка Лізинг"	346.90	514.00	162.00	305.00
ТОВ "Оптіма-Лізинг"	196.60		80.20	
ALD Automotive (ТОВ "Перша лізингова компанія")	193.80	427.70	108.00	303.50
ТОВ "VAB Лізинг"	172.90	423.00	155.70	461.00

Брак і висока вартість кредитних коштів – не єдина проблема вітчизняного ринку лізингу. Існують ще й такі: наслідки світової економічної кризи; недостатньо дієва та малоефективна система державного регулювання та розбіжності між вітчизняним законодавством і нормами міжнародного лізингового права; відсутність податкових пільг та ефективного механізму прискореної амортизації обладнання, отриманого в лізинг; нерозвинена інфраструктура ринку лізингу, яка повинна включати широку інформаційну систему, мережу страхових і консалтингових компаній, банківські та інші фінансові установи, маркетингові агентства, рекламу тощо; нетривалі терміни лізингових угод через спроби мінімізації лізингових ризиків.

Для розвитку в Україні ринку лізингових послуг необхідно суттєво вдосконалити організаційно-економічне забезпечення лізингових операцій щодо визначених вище проблем на якісно новому рівні, прискорити державне регулювання законодавства для максимальної реалізації потенційних можливостей до оновлення основних засобів та впровадження новітніх технологій.

Таким чином, ринок лізингових послуг в Україні має позитивну тенденцію зростання обсягів діяльності й стрімко розвивається. Незважаючи на економічно-фінансову кризу, позитивним фактором є те, що

після різкого спаду у 2009 р. спостерігається поступове зростання обсягів лізингових операцій, кількості угод, вартості активів, наданих у лізинг, та поживлення на ринку лізингу в цілому. Враховуючи проведений аналіз та виявлені тенденції, за умови стабілізації економічної ситуації у 2010 р. подальший розвиток ринку лізингових послуг в Україні цілком можливий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Онищук Я. В.* Розвиток лізингу в Україні / Я. В. Онищук // *Фінанси України*. — 2005. — № 7. — С. 106—113.
2. *Брус С. І.* Розвиток ринку лізингових послуг в Україні / С. І. Брус // *Фінанси України*. — 2008. — № 11. — С. 75—85.
3. *Лізинг в Україні : посіб.* / [Р. Капроні, С. Кисіль, Н. Рязанова, Д. Василенко] ; проект міжнар. фін. корпор. з розвитку лізингу в Україні. — К. : USAID, 2000. — 142 с.
4. *Холодний Г. О.* Лізинг в інвестиційному механізмі інноваційного розвитку підприємств / Г. О. Холодний. — Харків : ХНЕУ, 2007. — 196 с.
5. *Прилуцкий Л. Н.* Финансовый лизинг. Правовые основы, экономика, практика / Л. Н. Прилуцкий. — М. : Изд-во "ОСЬ-89", 1997. — 272 с.
6. *Горемыкин В. А.* Лизинг : [учеб.] / В. А. Горемыкин. — М. : Издательско-торговая корпорация "Дашков и К^о", 2003. — 944 с.
7. *Кабатова Е. В.* Лизинг: понятие, правовое регулирование, международная унификация / Е. В. Кабатова. — М. : Наука, 1991. — 132 с.
8. *Газман В. Д.* Финансирование лизинга в России / В. Д. Газман // *Финансы*. — 2009. — № 6. — С. 19—23.
9. *Товариство з обмеженою відповідальністю "Райффайзен Лізинг Аваль"* [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. — Режим доступу : www.rla.com.ua.
10. *Фінансова установа "Європейська факторингова компанія розвитку"* [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. — Режим доступу : www.efkr.com.ua.
11. *Товариство з обмеженою відповідальністю "Сетком"* [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. — Режим доступу : www.setcom.com.ua.
12. *Лісовська Н.* Фінансово-економічна сутність лізингової діяльності / Н. Лісовська // *Вісник КНТЕУ*. — 2010. — № 1. — С. 92—101.
13. *Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України* [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. — Режим доступу : www.dfp.gov.ua.
14. *Журнал "Фліт-Україна"* [Електронний ресурс]. Офіційний сайт. — Режим доступу : www.fleet-ukraine.com.